Ministerie van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid

Het participatieplan handhaven

Workshop door VNG en SZW
8 oktober 2026

Van verplichting naar toepassing

- Wat is het?
  - Op maat gemaakt plan waarin formele afspraken staan tussen een inwoner met een bijstandsuitkering en de gemeer
  - Leg vast welke concrete stappen iemand gaat zetten om (weer) actief deel te nemen aan de samenleving of om uit te stromen naar betaald werk.
- Wat staat erin?
  - Het einddoel. Bijvoorbeeld instroom in een reguliere baan, een beschutte werkplek of maatschappelijke participatie.
  - Concrete activiteiten. Dit varieert van verplichte sollicitaties en het volgen van een opleiding of taaltraining tot vrijwilligerswerk, re-integratietrajecten, werkervaringsplaatsen of mantelzorg.
  - Begeleiding en ondersteuning. Welke hulp, hulpmiddelen de gemeente inzet.
  - Afspraken en termijnen. De planning van de evaluatiemomenten met de klantmanager of participatieconsulent.

Resultaatgericht sturen

- Het participatieplan is een dynamisch document.
- Regievoering vereist dat doelen meetbaar zijn en tussentijds worden geëvalueerd. De regierol zal actief gepakt moeter worden. Daarbij staat de klant centraal en wordt strak gestuurd op geformuleerde doelen.
- Tips om de regierol uit te voeren:
  - Subdoelen stellen: knip de route naar werk op in kleinere, haalbare stappen.

    > Bijvoorbeeld eerst de schuldensituatie stabiliseren en dan een werkfittraject.
  - Koppel termijnen aan acties: spreek niet alleen duidelijk af wat er moet gebeuren, maar ook wanneer een actie of tussenstap afgerond moet zijn.
  - Periodieke monitoring: plan vaste evaluatiemomenten in om de voortgang te bespreken en het plan waar nodig bij te stellen.

Balans tussen handhaven en stimuleren

- Regie voeren binnen de Participatiewet vraagt om een professionele balans tussen de menselijke maat en de wettelijke kaders.
- Een participatieplan is geen massadocument! Het moet aansluiten op wat iemand daadwerkelijk kan.
- Wees vanaf het begin duidelijk over de wederkerigheid en de formele verplichtingen die aan de uitkering verbonden zijn
- Het plan is niet vrijblijvend.
- Handhaaf consequent, maar rechtvaardig als afspraken zonder geldige reden niet worden nagekomen.
  - Het gevolg van het schenden van de medewerkingsplicht kan zijn dat de gemeente besluit om de uitkering tijdelijk te weigeren (een maatregel op te leggen).

Vrijstellingen en maatwerk

- Niet iedereen kan direct volledig aan het werk. De wet biedt ruimte voor uitzonderingen, zoals:
  - Volledig arbeidsongeschikt: mensen die door medische of psychische redenen duurzaam niet kunnen werken, worde vrijgesteld van de arbeidsverplichting.
  - Alleenstaande ouders: ouders die alleen zorgen voor een kind jonger dan vijf jaar kunnen op eigen verzoek tijdelijk w vrijgesteld van de arbeidsverplichting, mits zij zich inzetten voor scholing of re-integratie.
  - Mantelzorgers: in specifieke situaties waar intensieve mantelzorg noodzakelijk is, kan de gemeente tijdelijk vrijstelling verlenen.

Nadere verplichtingen

- Nadere verplichtingen gelden niet automatisch voor iedereen. Het participatieplan is het instrument waar deze afsprake doelstellingen concreet worden vastgelegd.
- Denk bijvoorbeeld aan:
  - Arbeidsinschakeling
    > Verplichting om belemmeringen voor werk weg te nemen. Bijvoorbeeld het verplicht meewerken aan een medische psychische behandeling op advies van een arts, zoals verslavingszorg.
  - Vermindering van de bijstand
    > Acties die ervoor zorgen dat men minder afhankelijk wordt van de uitkering. Bijvoorbeeld de verplichting om zich te melden bij schuldhulpverlening als schulden de uitstroom blokkeren.
  - Beëindigen van de bijstand
    > Stappen om op termijn volledig uit de bijstand te stromen. Bijvoorbeeld de verplichting om of partner kinderalimentatie te vorderen, omdat alimentatie geldt als voorliggende inkomstenbron.

Hoe zorg je voor naleving?

- Vakmanschap van de klantmanager
  - Niet wegkijken bij onrechtmatigheden, maar het gesprek aangaan.
  - Rechtvaardig en consistent toepassen van regels en gevolgen verbinden aan overtredingen.
  - Professionele inschatting, geholpen door afwegingskader en collegiale hulplijnen.

- Sanctiemogelijkheden
  - Afzien van sanctioneren
  - Waarschuwen
  - Maatregel

Het maatregelenbesluit en de wet

Verplichtingen zijn ingedeeld in categorieën in Maatregelenbesluit

- Categorie 1: 5% verlaging voor 1 maand
  - Identificeren, naleven van vastgestelde controlevoorschriften, binnen gestelde termijn informatie verstrekken
- Categorie 2: 10% verlaging voor 1 maand
  - Meewerken aan onderzoek, verstrekken van informatie die is gericht op arbeidsinschakeling
- Categorie 3: 25% verlaging voor 1 maand
  - Meewerken aan het opstellen van het participatieplan, meewerken aan scholing, opleiding of activiteiten gericht op arbeidsinschakeling, taaleis
- Aanvaarden of behouden van algemeen geaccepteerde arbeid: deel van de bijstand dat niet tot uitbetaling zou zijn gekomen voor ten hoogste 3 maanden
- Tekortschietend besef: eigen verordening

De beschikking

- Toepassing van het afwegingskader:
  - Aard en ernst van de gedraging (wat is er gebeurd?)
  - Verwijtbaarheid betrokkene
  - Rol van het bestuursorgaan

- Meewegen van de omstandigheden van het geval
  - Kan leiden tot toepassing van recidive of juist verlichtende omstandigheden

- Conclusie